

Сливак М. В., кандидат юридических наук, докторант,
Інститут держави та права ім. В. М. Корецького
НАН України (Україна, Київ), *moja_posmishka@mail.ru*

Опыт скандинавских стран в введении политики сохранения здоровья

Проведен анализ скандинавских стран (Норвегия, Швеция, Финляндия, Дания, Исландия, Гренландия) относительно введения политики сохранения здоровья. Установлено, что большинство стран исторически поддерживали традицию сохранения здоровья. Перечислены направления, по которым осуществляется политика сохранения здоровья. Делается акцент на партнерстве между профильным министерством и его органами и министерствами, имеющими отношение к отрасли здравоохранения во внедрении политики сохранения здоровья. Анализ дает возможность изучить имеющийся опыт и возможность его применения при реформировании здравоохранения Украины.

Ключевые слова: политика, здоровье, сохранение здоровья, профилактика, система здравоохранения, здоровый образ жизни, социальное развитие, партнерство.

* * *

УДК 327(560:73):323.1(560)=(222.5)

Корчинський М. В.,

аспірант, Прикарпатський національний університет
ім. Василя Стефаника (Україна, Івано-Франківськ),
maxymkorchynskyy@gmail.com

Двосторонні відносини Іракського Курдистану після завершення війни в Іраку (2003–2011 рр.)

Висвітлюються двосторонні відносини Іракського Курдистану в період після завершення війни в Іраку. Метою цієї статті є дослідження становлення автономії іракських курдів в 2003–2011 роки та аналіз їх відносин із основними акторами, пов'язаними з «курдським питанням». Особлива увага приділяється аналізу відносин Регіонального уряду Курдистану з центральним урядом Іраку, Турецькою Республікою та США. У статті також показані основні досягнення та провали іракських курдів у розбудові їхньої автономії. Показано взаємозв'язок розвитку Іракського Курдистану із внутрішньополітичною ситуацією в Іраку та зовнішньополітичною ситуацією на регіональному та на міжнародному рівнях.

Ключові слова: Регіональний уряд Курдистану, Ірак, США, Турецька Республіка, Демократична партія Курдистану (ДПК), Патріотичний союз Курдистану (ПСК).

Поряд з невирішеним арабо–ізраїльським конфліктом в регіоні Близького та Середнього Сходу існує проблема, яка має тривалу історію свого виникнення та розвитку. Вона проявляла себе в тій чи іншій мірі протягом ХХ ст., проте різко загострилася внаслідок війни в Перській затоці в 1991 р., і надалі стала важливим фактором регіональної та міжнародної політики. Мова йде про «курдське питання», в основі якого лежить питання самовизначення курдського народу як найбільшої бездержавної етнічної спільноти на Близькому та Середньому Сході. Один з найважливіших його аспектів – розділення курдів, які проживають сьогодні в суміжних державах – Туреччині, Іраку, Ірані та Сирії. При збереженні багатьох загальних рис в суспільно–політичному становленні курдського народу, проявилися і специфічні особливості в долях курдів в окремих частинах розділених територій. Чільне місце в розвитку національного руху курдів у Новітні Часи судилося зайняти Іракському Курдистану. Іракські курди досягли найбільших успіхів на шляху державотворення, створивши автономію у складі Іраку [1, с. 205].

Вибір теми обумовлюється недостатнім висвітленням в українській науці теми становлення Іракського Курдистану в процесі післявоєнної відбудови Іраку, а також його відносин з регіональними і міжнародними акторами.

Проблематика розвитку Іракського Курдистану після війни в Іраку 2003 р. досліджувалася такими вторами як

Л. Андерсон, О. Жигаліна, К. Їлдіз, Д. Наталі, Г. Стенфільд, М. Хорев. Серед дослідників відносин Регіонального уряду Курдистану з Туреччиною та США варто відзначити М. Гантера та Г. Дженкінса.

Метою роботи є дослідження становлення автономії Іракських курдів в 2003–2011 рр. та аналіз взаємин Іракського Курдистану із основними сторонами, пов'язаними із «курдським питанням». При цьому необхідно розв'язати декілька завдань:

– Розглянути розвиток Іракського Курдистану після вторгнення американських військ та їх союзників до Іраку в 2003 р. і визначити основні досягнення та провали іракських курдів в 2003–2011 рр.

– Проаналізувати відносини Регіонального уряду Курдистану з центральним урядом Іраку та сформулювати спірні питання у їхніх двосторонніх відносинах.

– Проаналізувати курдсько–турецькі відносини та окреслити їх основні проблемні питання і питання співпраці.

– Охарактеризувати відносини Іракського Курдистану із США, враховуючи істотну роль Вашингтона у післявоєнній відбудові Іраку.

Історія автономії Іракського Курдистану почалася з укладенням березневої угоди 1970 р. між курдською опозицією, на чолі з видатним військовим і політичним діячем Мустафою Барзані (1903–1979 рр.), та Іракським урядом. Однак, невдовзі між курдами та керівництвом Іраку знову відновився збройний конфлікт. Іракський Курдистан зазнав дуже істотних руйнувань і людських втрат, внаслідок Ірано–Іракської війни (1980–1988 рр.), але найбільше під час кампанії геноциду «Анфаль».

Після війни в Перській затоці та провалу наступного повстання у березні 1991 р., курдському народу загрожувала небезпека покарання, з боку наступаючої армії Іраку. Його врятувало втручання зовнішніх сил: 5 квітня 1991 р. Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію №688. Згідно неї в Північному Іраку встановлювалася зона безпеки і безпілотна зона північніше 36-ї паралелі. З цієї зони були повністю виведені іракські війська, а провінції Сулейманія, Ербіль і Дохук разом утворили так званий «Вільний Курдистан» [1, с. 222]. Дана резолюція була символічною, оскільки, можливо, вперше курди удостоювалися такої офіційної згадки і захисту на міжнародному рівні [6, с. 35]. В 1992 р. дві основні політичні партії іракських курдів, Демократична партія Курдистану (ДПК) та Патріотичний союз Курдистану (ПСК), утворили напівавтономний Регіональний уряд Курдистану (РУК). Так почала розвиватися де-факто незалежна Курдська держава. Проте, ДПК і ПСК фактично розпочали громадянську війну одне проти одного в 1994 р. Курдська громадянська війна завершилася підписанням Вашингтонської угоди у вересні 1998 р. між головними курдськими партіями за посередництва США. Мир і відносне зростання розпочалися в Курдському автономному районі (КАР).

В березні 2003 року відбулася подія, яка мала дуже важливе значення для подальшого розвитку автономії іракських курдів та надала нового імпульсу курдському питанню – вторгнення США та його союзників до Іраку.

Варто відзначити, що подальший розвиток та існування РУК визначається суспільно–політичною ситуацією та трансформацією Іракської держави, політичними змінами на регіональному (Близький та Середній Схід)

та міжнародному рівнях. Таким чином, для Іракського Курдистану критично важливими є його відносини відповідно з центральною владою в Багдаді, країнами-сусідами (особливо Туреччиною) і США. Багато в чому доля КАР залежатиме і від самих курдів, зокрема їх згуртованості, проведення реформ в соціально-економічній сфері та готовності відповідати майбутнім викликам.

Іракський Курдистан в 2003–2011 рр. та відносини з центральною владою Іраку

Після падіння режиму Саддама Хусейна в результаті військової інтервенції США та їх союзників до Іраку в 2003 р., іракські курди отримали чудову нагоду зміцнити і розширити свою автономію, одночасно забезпечивши власні права. Активна участь курдів в Іракській війні в якості активних союзників Вашингтона значно посилила їхні позиції в Іраку та перетворила курдське питання на важливий фактор регіональної політики.

Повалення С. Хусейна зробило політичну систему Іраку відкритою для змін. В такій ситуації іракські курди зробили стратегічний вибір на користь закріплення та розбудови своєї автономії у складі Іракської держави [13, с. 219]. При цьому, федерація із широкими правами своїх суб'єктів розглядалася керівництвом Іракського Курдистану як найоптимальніша форма майбутнього державного устрою Іраку. Курди прийняли як найактивнішу участь у розробці постійної конституції Іракської держави. Їм вдалося відстояти практично всі свої основні пропозиції щодо проекту основного закону Іраку. Такому успіху курдів посприяв їх політичний вплив, що здійснювався через значну курдську фракцію (77 із 275 місць) в перехідному Іракському парламенті, наявність своїх представників на важливих урядових постах. Крім того президентом Іраку став Джалал Талабани, перший в історії країни президент-курд.

На референдумі 15 жовтня 2005 р. була затверджена постійна іракська конституція, в якій законодавчо визначалася і закріплювалася курдська автономія як федеральний суб'єкт Іраку. Крім того курдська мова разом з арабською визнавалася офіційною в Іракській державі.

Загалом іракські курди почали тісніше співпрацювати між собою. Основні партії Іракського Курдистану – ДПК та ПСК, виступили об'єднаним списком на виборах до парламенту Іраку в січні та грудні 2005 р.

Постійна конституція 2005 року і обрання президентом Іраку курда Дж. Талабани виділяються як два найпомітніші досягнення іракських курдів в 2003–2011 рр. [14, с. 1349].

7 травня 2006 р. відбулася дуже важлива політична подія в Курдському автономному районі. В столиці Іракського Курдистану Ербілі був оголошений склад першого з часів падіння режиму С. Хусейна об'єднаного кабінету регіонального уряду Курдистану. Ця подія мала велике історичне значення, фактично завершуючи тривале протистояння основних політичних партій курдів, яке раніше призвело до братовбивчої війни та поділу РУК на дві частини з адміністраціями в Ербілі (ДПК) і Сулейманії (ПСК) [1, с. 246]. Так був закладений фундамент єдності курдських політичних сил та подальшого розвитку Іракського Курдистану. Проте, процес об'єднання двох курдських адміністрацій неодноразово затягувався та не був доведений до кінця.

Варто відмітити, що на політичній арені курдської автономії Іраку в період з 2003 до 2011 рр. традиційно продовжували домінувати Демократична партія Курди-

стану під керівництвом Масуда Барзани і Патріотичний союз Курдистану під керівництвом Джалала Талабани. З часом почала поширюватися критика на адресу керівництва обох партій. Їх звинувачували в обмеженні політичного простору Регіонального уряду Курдистану, корупції, непотизмі, нездатності відстоювати основні інтереси та цілі руху іракських курдів. В авангарді опозиції стала нова курдська партія «Горан» («Зміни») [14, с. 1352]. Користуючись популярністю серед молоді «Горан» переміг в місті та провінції Сулейманії на виборах до парламенту Іракського Курдистану (2009 р.) та парламенту Іраку (2010 р.). Показово, що провінція та однойменне місто Сулейманія вважалися базовим регіоном Патріотичного союзу Курдистану.

Автономія іракських курдів переживала бурхливий економічний розвиток з 2003 року завдяки відносно високому рівню безпеки. Проводилося активне залучення іноземних інвестицій в регіон. Зокрема іноземний капітал вкладався в розвиток сільського господарства, туризму, будівництва. Однак видобування нафти і газу було найперспективнішою сферою економіки Курдистану. Іракський Курдистан володіє значними запасами нафти, що робить його привабливим для закордонних партнерів. Проте питання розділу нових неосвоєних нафтогазових родовищ, а також розподіл надходжень від торгівлі енергоресурсами між Ербілем та Багдадом залишаються невирішеними.

На жаль, деякі фактори негативно впливали на стан економіки Регіонального уряду Курдистану. Не були закладені основи нової відкритої економічної моделі, яка б базувалася на ринковій конкуренції. Натомість, зберігалися покровительські відносини, за яких успішними були компанії наближені до керівництва або ДПК або ПСК. Фактично в Іракському Курдистані продовжувала діяти кланова економіка. В регіоні процвітала контрабанда, яка свого часу дала можливість вижити іракським курдам в умовах подвійної економічної блокади, встановленої С. Хусейном і міжнародним співтовариством (ембарго на продаж іракської нафти). Різно зростала нерівність в доходах між малою, але багатою групою курдів, близьких до лідерів автономії та великою, але бідною частиною населення РУК [5, с. 7].

Все ж Курдська автономія Іраку залишалася єдиним острівцем безпеки і стабільності в Іраку у порівнянні з його іншими територіями. Не останню роль в цьому відіграли досвід у організації і розбудові напівнезалежного утворення та досвідчені і чисельні курдські воєнізовані формування «пешмерга».

Потрібно зазначити, що доля Іракського Курдистану є невіддільною від подальшого розвитку подій в Іраку, зокрема його післявоєнного становлення. Тому необхідно звернути особливу увагу на відносини курдів з центральною владою в Багдаді.

Незважаючи на те, що курди залишаються у складі Іраку та активно приймають участь в облаштуванні післявоєнної політичної системи країни їх відносини з Багдадом є далекими від конструктивних. Протягом періоду з 2003 до 2011 рр. неодноразово виникали конфліктні ситуації, що могли перерости у відкрите збройне протистояння. Яскравим прикладом стали події довкола міста Ханакін в 2008 р., коли іракські сили безпеки вимагали від курдських «пешмерга» покинути місто, де останні забезпечували безпеку. Відмова курдів

спровокувала загострення політичного напруження, що зрештою вирішилось за сприяння США.

Потрібно зазначити наступну тенденцію, що впливала на градус загострення взаємин між Регіональним урядом Курдистану та центральною владою в Багдаді: якщо остання була ослабленою, то вона шукала компромісів з курдами. Як тільки іракське керівництво почувалося достатньо сильним, то відразу порушувало попередні домовленості з іракськими курдами та посилювало дії по централізації політичної влади та контролю.

Можна виділити наступні критичні питання у взаємовідносинах між Ербілем та Багдадом, які визначатимуть характер двосторонніх відносин:

– Форма майбутнього устрою Іраку. Курди виступають за децентралізовану державу, в той час як більшість іракських арабів за відновлення сильної централізованої влади.

– Спірні території, за контроль на якими сперечаються РУК та Іракське керівництво. До спірних територій належить частини провінцій Ніневея, Діяла, Ербиль і Кіркук. Особливо запеклі суперечки відбуваються довкола міста Кіркук, в надрах якого знаходяться значні запаси нафти.

– Спір щодо іракського нафтогазового закону, який стосується питання укладення контрактів для майбутньої розробки іракських нафтових ресурсів. Цей закон буде важливим елементом у визначенні природи федералізму в Іраку і, можливо, визначатиме курс Регіонального Уряду Курдистану [9, с. 10].

– Статус збройних воєнізованих курдських формувань «пешмерга».

Відносини Регіонального уряду Курдистану з Турецькою Республікою

Зважаючи на те, що в Турецькій Республіці проживає найбільша кількість курдів (близько 14 млн.) та політичну, економічну і військову вагу останньої, відносини з Анкарою є найважливішими для Регіонального уряду Курдистану на регіональному рівні.

Війна в Іраку 2003 р. стала серйозним регіональним викликом для Турецької Республіки. Утворення незалежного Курдистану, в результаті можливого розпаду Іракської держави, що спричинить подальшу активізацію сепаратизму турецьких курдів, перетворилося на основний безпековий подразник для офіційної Анкари. Даний чинник багато в чому визначав політику Туреччини до Іракського Курдистану до 2003 р. Він посилювався ще й тим, що в результаті відмови Турецького парламенту 1 березня 2003 р. надати територію країни американським військовим для участі у воєнній операції проти Іраку, Туреччина ускладнила свої відносини із США та втратила можливість впливати на післявоєнну відбудову Іраку. Загалом Анкара виступала за збереження Іраку в усталених кордонах як унітарної держави, де курди є однією з національних меншин.

Зважаючи на позицію країн регіону та міжнародних акторів, а особливо Туреччини та США, іракські курди зняли з порядку денного гасло проголошення незалежності Курдського регіону Іраку. Акцент був зроблений на поступове і поетапне розширення автономії в складі федеративного Іраку.

Керівництво РУК намагалося перевести відносини із офіційною Анкарою у взаємовигідне та конструктивне русло. Основою для нормалізації двосторонніх відносин

мала стати економіка [9, с. 4]. Курди заохочували турецькі інвестиції в Іракський Курдистан, розвивали двосторонню торгівлю та співпрацю в енергетичній сфері. Поступово Туреччина стала основним економічним і регіональним партнером РУК. З одного боку така тенденція позитивно відобразилася на курдсько–турецьких відносинах та економіці курдської автономії. Проте, з другого боку Туреччина отримала істотний важіль впливу та тиску на керівництво Регіонального уряду Курдистану через економічну прив'язаність останнього до свого північно–східного сусіда. Зокрема, Турецька Республіка в 2007 р. тимчасово закрила пункти пропуску на кордоні та свій повітряний простір для іракських курдів, завдавши їм значних економічних втрат [11, с. 121].

Напруження у відносинах між РУК та Туреччиною зберігалось через бажання курдів приєднати місто Кіркук та прилеглі до нього землі, а також діяльність на півночі Іраку турецької антиурядової Робітничої Партії Курдистану [4, с. 28]. Так, місто Кіркук та прилеглі до нього землі відносилися до так званих «спірних територій», юрисдикцію над якими оспорювали Ербиль та Багдад. Ситуація ускладнювалася наявністю значних нафтових запасів Кіркука. Туреччина вважала, що у разі його приєднання до РУК, курди значно посилять своє економічне становище, а як наслідок – отримають більшу політичну незалежність від Багдаду. Турецькі політичні кола надають дуже великого значення питанню остаточного вирішення статусу Кіркука. Однак, після візиту в лютому 2005 р. високопоставлених представників Туреччини до Іракського Курдистану, один із курдських лідерів Дж. Талабані заявив, що курди згодні відкласти вирішення проблеми Кіркука [2].

Діяльність Робітничої партії Курдистану, кривавий конфлікт Туреччини з якою триває з 1984 р, стала чи не найбільш негативним фактором курдсько–турецьких відносин. РПК використовувала важкодоступні райони Кандільських гір, що знаходяться на території підконтрольній РУК, як свою основну базу та платформу для нападів на турецьких військових. Туреччина дуже гостро реагувала на атаки Робітничої партії Курдистану та тиснула на іракських курдів, щоб останні боролися з бойовиками на своїй території. Проте активність РПК не зменшувалася.

Військово–політичне керівництво Турецької Республіки вирішило провести транскордонну операцію проти бойовиків РПК, після чергового спалаху насильства та серії терористичних атак на своїй території. 21 лютого 2008 р. турецькі військові вторглися в північний Ірак та розпочали військову операцію «Сонце» проти загонів Робітничої партії Курдистану.

Після транскордонної операції збройних сил Туреччини, іракські курди зробили певні кроки для пом'якшення турецької позиції щодо Іракського Курдистану. Зокрема вони провели декілька військових рейдів проти бійців РПК, в кінці 2008 р. Завдяки таким діям, Туреччина почала переговорний процес з представниками Курдистану. Турки вітали такі заходи і змінили риторику відносно курдських офіційних осіб [3].

Поступово Анкара починає сприймати РУК як партнера, а не загрозу національній безпеці, як це було раніше. Такі зміни відбулися під впливом, розробленої міністром закордонних справ Туреччини, Ахметом Давутоглу, політики «нульових проблем», із сусідами. Турецька Республіка прийняла легітимність Регіонального уряду

Курдистану як федерального утворення в рамках Іраку. В жовтні 2009 року А. Давутоглу став першим турецьким чиновником високого рівня, який відвідав Іракський Курдистан. 30 березня 2011 р. прем'єр-міністр Туреччини Реджеп Тайїп Ердоган здійснив історичний візит до Курдського регіону Іраку [8].

Відносини Регіонального уряду Курдистану з США

Іракська війна 2003 р. стала вагомою подією не тільки в історії іракських курдів, але і в історії курдсько-американських відносин. Курди відіграли дуже цінну роль для американської військової коаліції в ході війни проти режиму С. Хусейна. Вперше в своїй історії, іракські курди принаймні на певний час отримали впливового міжнародного союзника – США [12, с. 182].

Хоча Вашингтон і розглядав Регіональний уряд Курдистану як де-факто союзника, курдсько-американська співпраця не означала зміни позиції США щодо курдської проблеми в цілому, і до розширення рамок автономії іракських курдів, зокрема. Туреччина, на той час активний опонент РУК, і надалі вважалася важливим стратегічним партнером Сполучених Штатів в регіоні. Американсько-турецьке партнерство залишалося пріоритетним. Виходячи з цього, Ербіль повинен був підтримувати нормальні відносини з Анкарою, оскільки, в можливому протистоянні з турками, Іракський Курдистан не зможе розраховувати на підтримку США [7, с. 94]. Американська адміністрація виступала проти незалежності іракських курдів через побоювання, що такий крок дестабілізує ситуацію в регіоні Близького та Середнього Сходу.

Керівництво Іракського Курдистану цілком усвідомлювало зовнішньополітичну ситуацію та інтереси США в регіоні. Воно прагматично вирішило розбудовувати курдську автономію в межах Іраку та приймати конструктивну і активну роль в його внутрішньополітичному житті. Поміж тим, курди виступали важливим елементом «поміркованого блоку» в Іраку, на який намагалися опиратися США у відбудові політичної системи іракської держави. До його складу входили також араби-шіїти – прихильники аятоли аль-Хакіма, та деякі арабські сунітські групи. Саме з лідерами «поміркованого блоку», в тому числі з представниками курдів, президент Джордж Буш проводив телефонні консультації щодо проблем відбудови післявоєнного Іраку в 2006 р. [4, с. 58].

Керівництво іракських курдів розуміло, що рівень їх підтримки з боку США може змінитися в майбутньому. Передвісником такої можливої зміни стала доповідь Групи з вивчення Іраку в грудні 2006 року. В ній було запропоновано пожертвувати побудовою федерального устрою Іраку на користь відтворення централізованої держави, що було неприйнятним для Іракського Курдистану. На щастя, для РУК президент США, Джордж Буш, не прийняв ці рекомендації [7, с. 101].

Варто зазначити, що Ербіль намагався вирішити свої основні спірні питання з центральним урядом Іраку до нових президентських виборів в США, тобто до кінця 2008 року. Нова президентська адміністрація, що мала прийти на зміну адміністрації Дж. Буша, могла скоректувати свої зовнішньополітичні підходи в курдській політиці не на користь останніх. Серед спірних питань можна виділити конфлікт між Ербілем та Багдадом довкола багатого нафтовими ресурсами міста Кіркук. США вважали, що конфлікт щодо Кіркука може перерости

у криваве збройне протистояння між арабами та курдами, і призвести до різкого загострення внутрішньополітичного становища Іраку. Тому, американці радили перенести термін проведення референдуму щодо остаточного вирішення статусу Кіркука з грудня 2007 р. на пізніше. Керівництво Іракського Курдистану прислухалося до поради свого партнера та відклало референдум на 6 місяців. Пізніше цей термін неодноразово відкладався [4, с. 59].

Загалом американці неодноразово виступали модераторами між іракськими курдами та Багдадом в багатьох спірних питаннях та ситуаціях. Так, завдяки посередництву США, вдалося запобігти збройній конфронтації між іракською армією і курдськими «пешмерга» в місті Ханакін, в провінції Діяла, в серпні 2008 року [3].

Новообраний президент США, Барак Обама, оголосив про намір закінчити Іракську та Афганську кампанії та вивести з цих країн американських військові контингенти. Іракські курди розглядали присутність американських військ в Іраку як гарантію безпеки і стабільності регіону Курдистан. Тому їхнє майбутнє виведення сприйняли із занепокоєнням.

Проте, високопоставлені представники США запевнили у своїй подальшій підтримці РУК, зокрема міністр оборони США, Роберт Гейтс, та новообраний віцепрезидент, Джозеф Байден. Віцепрезидент Дж. Байден відвідав в січні 2009 р. Ірак і Кіркук і заявив, що після інавгурації нового президента Б. Обама американська адміністрація представить програму вирішення проблеми Кіркука [3]. Підтримка з боку США була оголошена в обмін на згоду іракських курдів прийняти новий виборчий закон, який дасть їм менше місць у новому парламенті Іраку, що мав бути обраний 7 березня 2010 року [7, с. 102].

Варто відмітити, що після 2003 року взаємовідносини США з іракськими курдами почали набувати форми партнерства. Виявом посилення американсько-курдської співпраці стало відкриття Генерального консульства США в Ербілі в липні 2011 року [10].

Підсумовуючи все вище сказане, можна зробити наступні висновки:

По-перше, війна в Іраку в 2003 р., вплинула на самовизначення іракських курдів. Саме іракські курди досягли в цьому процесі найбільшого успіху серед своїх одноплемінників в інших країнах.

По-друге, серед найбільших досягнень Регіонального уряду Курдистану після закінчення Іракської війни варто визначити – закріплення статусу курдської автономії в конституції Іраку, визнання курдської мови офіційною на рівні з арабською, перший іракський курд-президент, економічне зростання та відносно високий рівень безпеки в порівнянні з іншими частинами Іраку. До невдач можна віднести – збереження клановості економіки, корумпованість, закритість політичної системи.

По-третє, розвиток і доля Курдського автономного регіону Іраку значною мірою залежить і від успішно-політичної ситуації в Іракській державі. Взаємини з центральним урядом в Багдаді є доволі турбулентними. Їхній характер формується низкою гострих протиріч: форма майбутнього устрою Іраку, питання юрисдикції над спірними територіями, спір стосовно нафтогазового закону Іраку та питання статусу курдських формувань «пешмерга».

По-четверте, Турецька Республіка стала одним з найважливіших регіональних партнерів РУК, хоча раніше

Туреччина вважала можливе утворення незалежного Курдистану найбільшим викликом національній безпеці. Не меншим подразником залишалась присутність Робітничої партії Курдистану в гірських районах північного Іраку та питання статусу міста Кіркук. Пізніше відбулося потепління у двосторонніх відносинах, значну роль в якому відіграла економічна співпраця.

По-п'яте, курдсько-американські відносини набули форми партнерства в ході Іракської війни, хоча Туреччина залишалась пріоритетнішим союзником Вашингтона. США спиралися на курдів як на конструктивного та надійного учасника політичного життя післявоєнного Іраку. Незважаючи на виведення своїх військ з Іраку, Вашингтон завив про подальшу підтримку іракських курдів як важливого фактору стабілізації внутрішньополітичної ситуації в Іраку.

Список використаних джерел

1. Под ред. Воскресенского А. Д. Конфликты на Востоке: Этнические и конфессиональные: Учеб. Пособие для студентов вузов / Под ред. А. Д. Воскресенского. – М.: Аспект Пресс, 2008. – 512 с.
2. Жигалина О. И. Участие курдов в процессе формирования новых властных структур в Ираке / О. И. Жигалина [Elektronnyy resurs]. – Режим доступа: <http://www.iimes.ru/?p=3546>.
3. Жигалина О. И. Курды и перспектива вывода американских войск из Ирака / О. И. Жигалина [Elektronnyy resurs]. – Режим доступа: <http://www.iimes.ru/?p=8037>.
4. Иванов С. И. Иракский Курдистан на современном этапе (1991–2011 гг.) / С. И. Иванов. – М.: ИМЭМО РАН, 2011. – 86 с.
5. Chorev M. Iraqi Kurdistan. The Internal Dynamics & Statecraft in a Semistate / M. Chorev // Al Nakhlah. – 2007. – Fall. – P.1–11 [Elektronnyy resurs]. – Режим доступа: http://fletcher.tufts.edu/~media/Fletcher/Microsites/al%20Nakhlah/archives/pdfs/Matan_Chorev_AN%202.pdf
6. Gunter Michael M. Historical dictionary of the Kurds (Historical dictionaries of people and cultures; no. 1) / Michael M. Gunter. – Lanham: Scarecrow Press inc, 2004. – 274 p.
7. Gunter Michael M. The Five Stages of American Foreign Policy towards the Kurds / Michael M. Gunter // Insight Turkey. – 2011. – Vol.13, No.2 – P.93–106. [Elektronnyy resurs]. – Режим доступа: http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight-turkey_vol_13_no_2_2011_gunter.pdf.
8. Historic trip by Turkey's Erdogan to Iraqi Kurdish region – March 30, 2011 [Elektronnyy resurs]. – Режим доступа: <http://www.euronews.com/2011/03/30/historic-trip-by-turkey-s-erdogan-to-iraqi-kurdish-region/>.
9. Khalil L. Stability in Iraqi Kurdistan: Reality or Mirage? / L. Khalil // Saban Center Working Paper – 2009. – №2. – 41 p. [Elektronnyy resurs]. – Режим доступа: http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2009/6/kurdistan-khalil/06_kurdistan_khalil.pdf.
10. KRG-US Relations // Kurdistan Regional Government – Iraq. Representation in the United States [Elektronnyy resurs]. – Режим доступа: <http://new.krg.us/relations/>.
11. Natali D. The Kurdish quasi-state: development and dependency in post-Gulf War Iraq / D. Natali. – New York: Syracuse University Press, 2010. – 158 p.
12. O'leary B., McGarry J., Salih Kh. The Future of Kurdistan in Iraq / B. O'leary, J. McGarry, Kh. Salih. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2005. – 355 p.
13. Romano D. The Kurdish Nationalist Movement. Opportunity, Mobilization and Identity / D. Romano. – New York: Cambridge University Press, 2006. – 277 p.
14. Romano D. Iraqi Kurdistan: challenges of autonomy in the wake of US withdrawal / D. Romano // International affairs. – 2010. – Vol.86, №6. – P.1345–1359. [Elektronnyy resurs]. – Режим доступа: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2346.2010.00947.x/epdf>.
3. Zhigalina O. I. Kurdy i perspektiva vyvoda amerikanskikh voisk iz Iraka / O. I. Zhigalina [Elektronny resurs] – Rezhym dostupy: <http://www.iimes.ru/?p=8037>.
4. Ivanov S. I. Irakskiy Kurdistan na sovremennom etape (1991–2011 gg.) / S. I. Ivanov. – М.: ИМЭМО РАН, 2011. – 86 с.
5. Chorev M. Iraqi Kurdistan. The Internal Dynamics & Statecraft in a Semistate / M. Chorev // Al Nakhlah. – 2007. – Fall. – P.1–11. [Elektronny resurs]. – Rezhym dostupy: http://fletcher.tufts.edu/~media/Fletcher/Microsites/al%20Nakhlah/archives/pdfs/Matan_Chorev_AN%202.pdf
6. Gunter Michael M. Historical dictionary of the Kurds (Historical dictionaries of people and cultures; no. 1) / Michael M. Gunter. – Lanham: Scarecrow Press inc, 2004. – 274 p.
7. Gunter Michael M. The Five Stages of American Foreign Policy towards the Kurds / Michael M. Gunter // Insight Turkey. – 2011. – Vol.13, No.2 – P.93–106. [Elektronny resurs]. – Rezhym dostupy: http://file.insightturkey.com/Files/Pdf/insight-turkey_vol_13_no_2_2011_gunter.pdf.
8. Historic trip by Turkey's Erdogan to Iraqi Kurdish region – March 30, 2011 [Elektronny resurs]. – Rezhym dostupy: <http://www.euronews.com/2011/03/30/historic-trip-by-turkey-s-erdogan-to-iraqi-kurdish-region/>.
9. Khalil L. Stability in Iraqi Kurdistan: Reality or Mirage? / L. Khalil // Saban Center Working Paper – 2009. – №2. – 41 p. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupy: http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2009/6/kurdistan-khalil/06_kurdistan_khalil.pdf.
10. KRG-US Relations // Kurdistan Regional Government – Iraq. Representation in the United States [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupy: <http://new.krg.us/relations/>.
11. Natali D. The Kurdish quasi-state: development and dependency in post-Gulf War Iraq / D. Natali. – New York: Syracuse University Press, 2010. – 158 p.
12. O'leary B., McGarry J., Salih Kh. The Future of Kurdistan in Iraq / B. O'leary, J. McGarry, Kh. Salih. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2005. – 355 p.
13. Romano D. The Kurdish Nationalist Movement. Opportunity, Mobilization and Identity / D. Romano. – New York: Cambridge University Press, 2006. – 277 p.
14. Romano D. Iraqi Kurdistan: challenges of autonomy in the wake of US withdrawal / D. Romano // International affairs. – 2010. – Vol.86, №6. – P.1345–1359. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupy: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2346.2010.00947.x/epdf>.

References

1. Pod red. Voskresenskogo A. D. Konflikty na Vostoke: Etnicheskie s konfessionalnye: Ucheb. Posobie dlya studentov vuzov / Pod red. A. D. Voskresenskogo. – М.: Аспект Пресс, 2008. – 512 с.
2. Zhigalina O. I. Uchastie kurdiv v processe formirovaniya novykh vlastnykh struktur v Irake / O. I. Zhigalina [Elektronny resurs] – Rezhym dostupy: <http://www.iimes.ru/?p=3546>.

* * *